

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

Рак Юлії Анатоліївни

«Розвиток конкуренції на ринку консалтингових послуг України»,

подану на здобуття наукового ступеня

кандидата економічних наук за спеціальністю

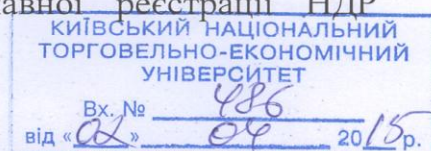
08.00.03 – економіка та управління національним господарством

Актуальність теми дослідження. В умовах змінного зовнішнього довища для забезпечення власного ефективного функціонування на цих ринках суб'єкти господарювання змушені приймати рішення щодо гачі до ринкових умов, а особливо до кризових. Однак, не завжди няті керівниками рішення сприяють розвитку власної господарської ьності та продовженню життєвого циклу підприємства. В такому разі лема може бути вирішена через залучення консультантів, що надають алтингові послуги (послуги управлінського консультування).

Специфіка консалтингових послуг пов'язана перш за все з інтелектуальним гуктом, володіння яким в окремих випадках може прирівнюватись до ополії на інтелектуальну власність. При цьому консалтингові послуги ктеризуються економічною значимістю для розвитку суб'єктів одарювання та економіки загалом. Враховуючи те, що конкуренція на су є засобом забезпечення потреб споживачів та доступу до ринкової ьтковості учасників ринку залежно від їх конкурентних переваг, а також з ду на здатність консультантів володіти певною ринковою владою на дукт управлінського консультування, то відповідно існує потреба в обленні теоретичних та практичних підходів до аналізу та оцінювання я розвитку конкуренції на ринку консалтингових послуг.

Таким чином, необхідність наукового обґрунтування напрямів розвитку куренції на ринку консалтингових послуг з врахуванням ринкових ісформаційних процесів, розроблення практичного інструментарію аналізу куренції на ринку є аргументами на користь визнання наукової та ктичної актуальності дисертаційної роботи Ю.А. Рак.

Актуальність роботи підтверджується й тим, що дисертаційна робота є адовою науково-дослідної роботи Київського національного торговельно- номічного університету «Модифікація конкурентної політики в умовах овлення інноваційної економіки» (номер державної реєстрації НДР

0108U003663), де дисертантом запропоновано практичні підходи до аналізу та оцінки рівня розвитку ринкової конкуренції, а також визначено засади функціонування ринку консалтингових послуг України.

Достовірність і обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих автором у дисертації, їх наукова новизна визначається аналітичним узагальненням та критичним опрацюванням значної кількості наукових праць як вітчизняних, так і зарубіжних вчених з проблем управлінського консультування, організації консалтингової діяльності як засобу підвищення ефективності функціонування підприємств, галузевих ринків та розвитку ринкової конкуренції. Використання дисертантом сучасного теоретико-методологічного, методичного й інформаційного забезпечення, праць лауреатів Нобелівської премії з економіки Ж.Тіроля, Ф.Хайєка, М.Фрідмена, О.Вільямсона зумовило належну обґрунтованість результатів дослідження, посиливши достовірність отриманих висновків, які є результатом особистого дослідження і критичного опрацювання наукових та нормативно-правових джерел.

Наукова новизна роботи чітко окреслена сформульованими метою та завданнями дослідження, яких дисертанту вдалося досягти, використовуючи принципи системного підходу та комплексність представлення основних факторів, причин, особливостей, закономірностей розвитку конкуренції на товарних ринках, зокрема, в умовах диференціації продукту.

Узагальнення наукових результатів виконаної роботи дає можливість виокремити найсуттєвіші елементи наукової новизни проведеного дослідження, зокрема, до них належать такі:

1) обґрунтування теоретичного підходу до аналізу конкурентного середовища на ринку консалтингових послуг, який автор розглядає з точки зору системного дослідження виробництва, обміну та реалізації продукту/товару, взаємовідносин між учасниками ринку та інституційного середовища (с. 43-54, с. 164). Запропонована автором методика оцінки рівня розвитку конкуренції ґрунтується на таких підходах до розуміння конкуренції як структурний, поведінковий та функціональний з врахуванням принципів системності, гнучкості, збалансованості, комплексності, оперативності та зрозумілості (с.44-45).

Дисертант глибоко аналізує взаємодію учасників ринку, що, на його думку, має включати загальну економічну оцінку їх діяльності (с. 44-51). При цьому показники оцінки рівня розвитку конкуренції на ринку дисертантом

поділені на стимулятори та дестимулятори, що підвищує точність результатів розрахунків агрегованого показника оцінки рівня розвитку конкуренції (с.48). Також досліджено взаємодію чинників конкурентного середовища (с.53), що підтверджує багатогранність та комплексність проблеми конкурентного середовища, яка безпосередньо пов'язана з розвитком конкуренції на товарних ринках;

2) у роботі представлені теоретичні підходи до трактування консалтингу, а саме: процес надання послуг, комплекс знань, вид діяльності, підприємницька діяльність (с. 11-12). На цій основі зроблено висновок, що консалтинг є соціально-економічним явищем, пов'язаним з наданням спеціалізованих послуг (с. 12, 55), в основі якого є нематеріальний інтелектуальний продукт. Досліджуючи еволюцію консалтингу (с. 13-16) автор доходить висновку, що консалтингова діяльність, як окрема сфера бізнесу, стала можливою лише за умови досягнення певного рівня розвитку управлінських відносин (с.55);

3) визначаючи теоретичне обґрунтування розвитку конкуренції автор характеризує еволюційний підхід до розуміння конкуренції з посиланням на різні економічні теорії (с.29-36) і доходить до характеристики поточного стану ринку консалтингових послуг, як ринку монополістичної конкуренції, в основі якого є диференціація продукту (с. 37-41). Таким чином автор визначає теоретичну основу для формування рекомендацій щодо розвитку конкуренції на ринку монополістичної конкуренції;

4) дисертантом, використовуючи методи кореляційно-регресійного аналізу, проаналізовано ринок консалтингових послуг, як ринок монополістичної конкуренції, досліджено особливості цінової та нецінової конкуренції на ринку (с.57-93), на основі чого побудовано модель, яка описує залежність ціни консалтингової послуги від її якісних характеристик: економічності, безпечності, ефективності, комфортності (с.93-99). Фактори впливу на середньогалузеву ціну консалтингового проекту визначались з врахуванням їх статистичної значимості та ступеня їх впливу на ціну (с.86-88). З використанням розробленої моделі авторові вдалось спрогнозувати динаміку середньої ціни консалтингової послуги (с.93), що підтвердило ефективність застосування побудованої автором моделі для аналізу ринку консалтингових послуг;

5) свої теоретичні узагальнення, як і належить, дисертант переводить на рівень практичних рекомендацій для розвитку конкуренції на ринку консалтингових послуг, зокрема, визначає пріоритети розвитку – зміни динаміки ринкової конкуренції, перевага яких над іншими визначається

здатністю до формування ефективної організації відносин учасників ринку та зниження негативного впливу монополізації ринку (с.118). Аналізуючи конкуренцію за структурними, поведінковими та функціональними критеріями автор визначає індикатори привабливості ринку консалтингових послуг з врахуванням поведінки фактору та очікуваного впливу підсилення дії фактора на коефіцієнт привабливості ринку консалтингових послуг України (с.121-126).

На основі проведеного дослідження дисертант встановив причинно-наслідкові зв'язки між ринковими процесами та поведінкою учасників ринку (с.126), що в подальшому було враховано при формуванні схеми розвитку конкуренції на ринку консалтингових послуг (с.130). Зокрема, визначено, що вплив ринкових регуляторів здійснюється через еволюцію структури ринку, усвідомлення переваг конкуренції та ефективну діяльність ринку (с. 130). Аналізуючи стимулювання розвитку конкуренції з боку ринкових регуляторів, автор доходить до вірного висновку, що лише комплексна взаємодія структурних, поведінкових та функціональних чинників здатна забезпечити наявність «працюючої» конкуренції та створити сприятливі умови для її подальшого розвитку (с.131);

б) важливою є рекомендація щодо удосконалення інституційного середовища розвитку конкуренції на ринку консалтингових послуг України (с.147-161). Зокрема, в роботі дисертантом обґрунтовано необхідність визначення змісту управлінського консультування, змісту та складу консультаційної пропозиції в нормативно-правових актах (с.152), що дасть можливість встановити правовий статус консультантів з питань управління, визначити правові та організаційні засади управлінського консультування, як виду діяльності.

Наукове та практичне значення результатів та висновків дисертації.

Матеріали та висновки дослідження мають суттєве значення для поглиблення наукового розуміння особливостей розвитку конкуренції на ринку консалтингових послуг, вдосконалення теоретично-методологічних підходів до оцінювання ринкового середовища і являють собою теоретичний фундамент для удосконалення державного регулювання та формування ефективної конкурентної політики держави. Зокрема, заслуговують на впровадження прямі рекомендації щодо вдосконалення аналізу конкурентного середовища, визначення напрямів розвитку конкуренції на товарних ринках в умовах економічної нестабільності та проблем асиметричної інформації. Ряд положень, вироблених дисертантом у ході свого дослідження, впроваджено на

загальнодержавному та місцевому рівнях, що підтверджено відповідними довідками.

Результати наукових досліджень, що висвітлені в дисертації та опублікованих наукових працях дисертанта, суттєво доповнили та розвинули підходи до управління національним господарством, зокрема, до аналізу конкурентного середовища на ринку з врахуванням цінової та нецінової складової, визначення привабливості ринку та удосконалення інституційного середовища розвитку конкуренції на ринку тощо.

Матеріали дисертації можуть бути використані у педагогічному процесі у вищих навчальних закладах при підготовці фахівців з економічних спеціальностей.

Повнота висвітлення основних результатів дисертаційного дослідження в авторефераті та опублікованих працях здобувача.

Основні положення та висновки дисертаційного дослідження з необхідною повнотою висвітлені в авторефераті та ряді фахових наукових видань. За темою дисертації автором опубліковано 16 наукових праць, у тому числі 5 – у фахових наукових виданнях.

Дискусійні питання, зауваження і побажання щодо змісту дисертації.

Дисертаційна робота, що подана до захисту, присвячена надзвичайно складній проблемі розвитку конкуренції на товарних ринках, зокрема, на ринку консалтингових послуг. Незважаючи на загальний високий рівень, методологічну глибину й обґрунтованість переважної більшості висновків, вона має певні недоліки.

1. В підрозділі 1.1 автор серед якісних характеристик консалтингових послуг визначає економічність, відповідно до якої чим меншою є тривалість консалтингового проекту, тим нижчою є його вартість (с.23), при чому варто було б врахувати залежність ціни консалтингового проекту від його складності та ймовірності досягнення позитивного результату. Таким чином в ціноутворенні було б закладено підхід дисертанта до визначення відповідальності (с.154) консультантів за надання неякісних послуг, що підвищувало б довіру до консалтингових послуг загалом.

2. Оцінюючи рівень розвитку конкуренції на ринку консалтингових послуг (підрозділ 2.1) дисертант вказує на зниження кількості консалтингових компаній, що, на його думку, пов'язано з банкрутством або тимчасовим згортанням своєї діяльності у зв'язку з погіршенням економічної ситуації в

країні (с.60). Проте, дисертанту варто було б використати статистичні дані щодо кількості консалтингових компаній, які визнано банкрутом, та кількості компаній, які призупинили свою діяльність у зв'язку з економічною ситуацією. Вказане дало б можливість відобразити структурні зміни на ринку консалтингових послуг та виявити їх вплив на розвиток конкуренції.

3. Аналізуючи конкурентне середовище на ринку консалтингових послуг (підрозділ 2.3) автор визначає фактори впливу на розвиток конкуренції (с.108), проте недостатньо обґрунтованим є визначення таких факторів, як загальна кількість населення та кількість випускників ВНЗ III-IV рівнів акредитації. Доцільно було б визначити кількість випускників певних спеціальностей, як правило управлінських, які можуть в майбутньому стати консультантами.

4. В роботі (підрозділ 3.1) визначаючи пріоритети розвитку конкуренції автором на основі бальної шкали оцінено бар'єри входу на ринок (стор. 125), проте таке оцінювання було б більш реалістичним з врахуванням показників оцінки галузевих бар'єрів та показників входу та виходу з галузі, а саме: норми входу, норми проникнення, проценту виживання, норми виходу.

5. Дисертант обґрунтовуючи напрями удосконалення інституційного середовища розвитку конкуренції на ринку консалтингових послуг (підрозділ 3.3) наголошує на доцільності присвоєння кваліфікації консультанта з питань управління особам зі стажем роботи за економічною або юридичною спеціальністю (с.154). З врахуванням такого висновку дисертанта за критерієм взаємозамінності товарної продукції доцільно було б оцінювати не лише аудиторські послуги (с. 66-67), але й юридичні послуги в частині консультування з питань управління господарською діяльністю, що сприяло б точнішим визначенням товарних меж ринку консалтингових послуг.

Проте зазначені дискусійні положення та зауваження не знижують цінності актуального та науково обґрунтованого економічного дослідження і не змінюють загальної позитивної оцінки дисертації Ю.А. Рак, а лише окреслюють напрями подальшого наукового розвитку, можливості більш методологічно та обґрунтовано формулювати твердження, висновки та рекомендації.

Висновки стосовно відповідності дисертації встановленим вимогам.

Вивчення тексту дисертації, автореферату, ознайомлення з опублікованими науковими працями дисертанта свідчать, що опонована дисертаційна робота повністю відповідає встановленим сучасним вимогам. Вона є самостійним, закінченим науковим дослідженням за актуальною як з теоретичного, так і з практичного аспекту науковою проблемою, відповідає

паспорту спеціальності 08.00.03, містить належно обґрунтовані висновки і рекомендації, реалізація яких сприятиме розвитку економічної теорії та вдосконаленню державного регулювання економіки.

Матеріали дисертації достатньою мірою розкриті в авторефераті та наукових публікаціях і не повторюють досягнутого в економічній науці.

За змістом і оформленням дисертаційна робота «Розвиток конкуренції на ринку консалтингових послуг України» відповідає вимогам пп. 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор – Рак Юлія Анатоліївна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

**доцент кафедри теоретичної та
прикладної економіки**

Національного університету

«Львівська політехніка»,

кандидат економічних наук, доцент

Н.Л. Михальчишин

*Підпис засвідчує
Всесою сепретет Тарас Р. Бригманський*

